

Omvårdnad vid maligna tumörsår

Inledning

Uppskattningsvis utvecklar 5–10 % av patienterna med avancerad cancersjukdom maligna tumörsår. Målet med behandling av maligna tumörsår är oftast fokuserat på symtomlindring.

Behandlingen är mer komplicerad än behandlingen vid svårläkta sår. Detta beror bland annat på den varierande etiologin av maligna tumörsår och utvecklingen av såret som resulterar i problem med till exempel blödning och infektion. Den dåliga prognosen som ett tumörsår medför oroar och plågar ofta både patienten och vårdgivaren. Att åtgärda symtom såsom kraftig sårsekretion, smärta och vanställdhet innebär ofta stora utmaningar.

Principer för sårrengöring ska följas även vid maligna tumörsår.

Ren rutin:

- Såret rengörs med färsktappat, kroppstempererat kranvatten som runnit i 1 minut och höggradigt rena produkter. Använd gärna dusch som rengöringsmetod.
- Används nästan alltid vid maligna tumörsår.

Steril rutin:

- Använd sterila instrument, sterilt material och sterila vätskor genomgående under hela sårbehandlingen.
- Används till exempel när såret står i förbindelse med en led eller annan djupare, normalt steril vävnad.

Smärta

Smärta uppges vara det mest frekvent rapporterade symtomet i samband med maligna tumörsår. Sårkanterna är ofta den del av såret som smärtar mest medan själva sårytan mer sällan är smärtande. I en djup sårhåla är dock smärta vanligt.

Själva förbandsbytet kan i sig vara smärtsamt, speciellt om förband som fastnar i såret används. Även rengöring med fel typ av medel kan orsaka smärta. Ett vätskande sår kan också orsaka skador på huden runt omkring och orsaka smärta.

Opioider och antiinflammatoriska läkemedel, är ofta inte tillräckligt effektiva när det gäller att behandla smärta i ett malignt tumörsår.

Systemisk smärtbehandling behöver oftast kombineras med lokal behandling.

Åtgärd för lokal behandling:

- Lidokaingel 2 % och lidokainsalva 5 % (Xylocain®) i såret. Ett tjockt lager (minst 3 mm) Emlakräm på sårkanterna.
- Opioidgel. Det går att beställa färdigberedd steril morfinhydrokloridgel på apoteket men det går också att blanda 1 ml injektionslösning morfin 10 mg/ml med 9 ml isoton hydrogel.
- Transkutan elektrisk nervstimulering (TENS) kan provas under sårbehandling i syfte att minska smärtan under proceduren.

Odör

Illaluktande sår beror på bakterier som finns i nekrotisk vävnad.

Närvaron av kraftig odör kan leda till avsky, depression och social isolering, och ha en negativ inverkan sexuellt som i sin tur kan orsaka relationsproblem. Lukten kan tränga in i kläder och inredning och orsaka illamående och aptitlöshet samt utlösa kväljningar och kräkningar.

Åtgärd:

- Rengöring med ren rutin.
- Debridering.
- Antibiotikabehandling.
- Silverförband, förband med medicinsk honung eller aktivt kolförband.
- Placera tråkol, eteriska oljor eller kaffepulver i rummet.

Sårsekretion

Maligna tumörsår producerar ofta stora mängder sårsekret, särskilt i det avancerade stadiet eller om tumören är stor, ibland över en liter per dygn.

Åtgärd:

- Hydrofibrer eller likvärdiga gelbildande förband.
- Sår- och fistelpåsar för sår med fistlar eller kaviteter.

Klåda

Mekanismerna är komplexa och inte fullt klarlagda.

Åtgärd:

- Oparfumerad tvål med olja.
- Smörj intakt hud med oparfumerad, mjukgörande, fuktgivande kräm eller lotion dagligen. Förvara gärna krämen i kylan eftersom den kylande effekten på huden kan minska klådan.
- Vid svampinfektion, använd lokal behandling med hydrofobt förband (till exempel Sorbact®). Medicinering med antimykotikum systemiskt kan också bli aktuellt.
- Kylta Hydrogelkompresser som täcks med en semipermeabel film för att bibehålla fukten av hudytan.
- Kamomill. Koka upp 5 dl vatten och tillsätt 2 påsar kamomillte. Låt svalna med påsarna kvar så att det blir starkt. Förvara i kylskåp. Doppa eller blöt mjuka kompresser i den kalla vätskan, och lägg direkt på det kliande området. Låt ligga i cirka 30 minuter. Kan upprepas ett flertal gånger per dygn.
- Lokal anestetika, till exempel lidokaingel eller -salva (Xylocain®) eller capsaicinkräm (Capsina®).

Blödning

Åtgärder vid blödning omfattar både medicinska och psykosociala aspekter.

Åtgärd:

- Strålbehandling, elektrokemoterapi
- Tranexamsyra (Cyklokapron®). Kan tas som tabletter men även i injektionsform som då appliceras lokalt över det blödande sårområdet till exempel genom ett hydrofiberförband som applicerats över såret. Doseringen beror på hur stort det blödande området är. Praxis är att applicera så mycket att en gel bildas av hydrofiberförbandet över det blödande området.
- Epinefrin (Adrenalin®) kan appliceras lokalt på en kompress, styrka 1:1 000 (1 mg/ml).
- Använd förband som inte fastnar i sårytan.
- Alginatförband. Förbanden tillverkas av alger som suger upp vätska. Det bildas en gel i kontakt med sårvätska och de är lätta att avlägsna.
- Lokal isbehandling.
- Tryck direkt med kompress 10–15 minuter mot det blödande området. Förfukta kompressen med vatten eller natriumklorid så att den inte fastnar och orsakar en ny blödning när den tas bort.

Referens: vårdprogrammet Maligna tumör sår <http://www.cancercentrum.se/>